

Prof. Dr. Ruşen Keleş ile Kent Üzerine

Emir Osmanoğlu – Prof. Dr. Ayşegül Mengi

Hocam, öncelikle İdealkent Yayınları olarak kuruluşumuzdan bugüne kadar bize vermiş olduğunuz katkılardan dolayı teşekkür ediyorum. Siz Türkiye’de şehircilik alanına çok büyük katkılar sunmuş öncü bir isim ve hocamızsınız. Söyleşinin ilk sorusu olarak, kendi hayatınızla Türkiye’de şehir kavramını karşılaştırdığımızda şehrin gelişimini bize anlatır mısınız? Yani gençliğinizde, çocukluk döneminizde şehir nasıldı, gençlik döneminizde şehir nasıldı, bugün şehir nasıl... Tarihsel olarak geriye doğru kişisel hayatınızla da örtüşecek şekilde Trabzon’dan, dünyanın çok farklı yerlerine, çok farklı şehirlerde bulunmuş, çok farklı şehirlerde yaşamış hem yaşantı olarak hem literatür anlamında şehircilik meselesini Türkiye’de ve dünyada en iyi bilen isimlerden birisiniz. Bu anlamda sizin ifade edeceğimiz şeyler şehircilik literatürü açısından da bizim derginin özel sayısı açısından da son derece önemli olacaktır. Neler söylersiniz?

Tabii yirmiye yakın soru olduğu için sorularınıza kısa kısa yanıt vereyim. Çok büyük katkıları olan dediniz, ben çok büyük katkılar yaptığım kanısında değilim bir kere, o onu düzeltiyim.

O sizin mütevaziliğiniz hocam.

Çocukluktan başlayarak şehir hakkında ne düşünüyorum... Ben köyde dünyaya geldim ama kentte büyüdüm. Trabzon kentinde büyüdüm. Trabzon benim çocukluğum döneminde büyükçe bir kasaba gibiydi. Sokaklarda kalabalıklar filan görmezsiniz. Şehir nedir, köy nedir daha ortaokulda lisede filan bunlar hakkında düşünmüşlüğümüz olmadığı, olamayacağı çok açıktır. Ama daha sonra Trabzon’dan Ankara’ya Siyasal Bilgi-

ler Fakültesi'ne geldiğimde, biraz daha değişik bir kent gördüm. Daha kalabalık, otobüsü gidip gelen, caddeleri geniş ve Fakültenin bulunduğu cadde üzerindeki evlerin dört kattan, sekiz kata kadar yükseldi ki bu gözümüzün önünde öğrencilik yıllarımızda geçmiştir... Yani 1950'li yıllardan itibaren şehir yükselmeye başlamıştır. Keşke orada kalsaymış. 1960'lı, 1970'li yıllardaki yükselişle, 2022 yılında Çukurambar'da İncek'deki yükselişler birbirleriyle kıyas kabul etmez. Genel olarak Türkiye'nin, kent imgesi açısından sağlıklı bir geçiş süreci içerisinde olmadığı kanaatini taşıyorum. Daha sonra yurt dışına Amerika Birleşik Devletleri'ne gittiğimde, orada da çok yüksek binalar gördüm. Ama hiçbir zaman Türkiye'de bugün rastladığımız akıl almaz gereksiz yükseklikteki yapılaşmaya ben Amerika Birleşik Devletleri'nde rastlamadım. Bulduğumuz New York Üniversitesi'nden körfeze doğru yürürdük ve orada bir tane 20/25 katlı bina vardı. Zannediyorum finansmanla ilgili çok önemli bir bina hâlâ da oradadır. Yukarıya başımızı kaldırıp onu görürdük onun etrafında göğü görmek zordur derlerdi. Ama bir tek bir binaydı. Şimdi İncek ve Ankara'nın birçok yerleri maalesef o hale geldi. Bizim Anayasamızın 35. Maddesinin son fırcasında mülkiyet hakkı toplum yararına aykırı kullanılamaz der. Bu demektir ki mülkiyet hakkı sahipleri, komşularının havasını vs. azaltmayacak, görüşünü kesmeyecek, rahatını bozmayacak şekilde orada yapılaşma imkanına sahip olmalıdırlar. Bunun dışında hareket ederlerse mülkiyet hakkını toplum yararına kullanmış olmazlar. Bunun çok sık çiğnendiğini, özellikle yükseklik konusunda rahatlıkla söyleyebilirim. Bir de taşımacılıkla ilgili olarak şunu söyleyeyim; çocukluğumuzun geçtiği şehirlerde her yere yürünerek gidilirdi. Üniversiteye geldiğimizde otobüsler hakimdi, daha metro falan yok. Ben Amerika'ya giderken Danimarka'dan geçtik. O sıralarda jet uçağı olmadığı için Danimarka'ya uğranarak gidilirdi. Dikkatimi çeken şey Kopenhag'da yürüme değil de bütün toplu taşımının bisiklet esasına dayandığıydı. Birçok Avrupa kentlerinde bugün hâlâ böyle. Metroyu ilk defa Amerika Birleşik Devletleri'nde gördüm. Ama orada da 1950'li yıllarda toplu taşımayla özel araba sahipliği denk gibi idi. Bu değişti tabii şimdi.

Biraz önce sözünü ettiğiniz, hep çok katlı yapıların kentlerde artması, yaygınlaşması, herhalde bireysel tercihin ya da mülkiyet hakkının mutlak olarak kullanılmasının dışında devletin de bir politikası ve yaklaşımı değil mi hocam?

Kesinlikle öyle tabii ki. Hem devletin hem de belediyelerin. Elbette.

Bu meselelerin arka planı sizin Şehirciliğin Kuramsal Temelleri kitabınızda kısmen yer alıyor. Türkiye'deki bu yanlışın başladığı nokta neresi?

1950'ler, İkinci Dünya Savaşı sonrasıdır. Çünkü bu tarihe kadar herkes köyündeydi. Köyden kente nüfus hareketleri 1950'den sonra hızlandı.

Planlama düşüncesine verdiğiniz önem Türkiye'de yönetim bağlamı içerisinde çok fazla hayata geçirilmiş değil. Sürekli planlar bozulmuş, sürekli planlar askıya alınmış bir durum var.

Gerçi planlar 1930 ile 1950 arasında da yapılmaya başlanmıştır. Yabancı plancuların, mimarların dahil suretiyle; ama uygulama konusunda pek hayata geçirildiğini söyleyemeyiz. Ankara Jansen Planı da dahil olmak üzere.

Bunda yerel yönetimlerde, belediye meclislerinin imar değişiklikleri ile ilgili rolü etkili mi?

Çok etkili. Siyasi amaçlarla, kaynak kazandırmak amacıyla planlarda çok sık değişiklik yaptıkları tarihler de 1950'lerden sonra ama asıl çok partili siyasi hayata geçtikten sonra pazarlık konusu yapılmaya başlanmıştır. İmar planı değişikliklerinin sayısı çok artmıştır. O kadar ki birkaç yıl öncesinde İstanbul ve Ankara için belediye meclisine yılda gelen imar planı değişikliği sayısının 700 ile 800 arasında olduğu söyleniyor. Niçin yaptınız bu planı o zaman bu kadar sık değiştirecekseniz? Hani öngörülemeyecek birtakım değişikliklerin zorunlu kıldığı değişiklikler getirilir belediye meclisine; ama bunun sayısının herhalde yılda 700-800 olmaması lazım.

Peki bu değişiklikler kamu yararı üzerinden mi gidiyor yoksa başka amaçlarla mı gidiyor?

Olması gereken kamu yararının yön vermesidir. Fakat maalesef kamu yararı arka planda kalmaktadır. Planlama esasları, şehircilik ilkeleri ve kamu yararı, planlarda, planların yapılmasında ve değiştirilmesinde vazgeçilmez kurallardır. Ama bunlara pek dikkat edildiğini görmüyorum.

Bu konuda sizin yerel katılımı, yerel demokrasiyle ilgili de çok çalışmanız var. Belediye meclislerindeki üye profilleri kentin bu tür değişimini, dokusunu etkileyen bir şey mi peki hocam?

Kitaplarda yazmışımdır. Hangi kitapta anımsamıyorum ama... ne yazık ki özellikle çok partili siyasal döneme girdikten sonra belediye meclisi üyeliklerine talep artmıştır. Özel nedenlerle artmıştır. Pay çıkarma gibi güdülerle ve belediye meclis üyelerine baktığınızda çoğu kimdir, çoğu belediyecilikle ilgisi olmayan esnaftan, çıkar ilişkisini kurmayı gerekli veya zorunlu kılan mesleklerden insanlar belediye meclisi üyesi olmuşlardır.

Mesela ben son dönemde özellikle dikkat ediyorum bu meclis profillerine ağırlıklı olarak müteahhitlerin, iş adamlarının, esnafın, avukatların, muhasebecilerin daha ağırlıklı olduğunu görüyorum. Yani sanatçı yok, üniversite hocası yok, sanırım bunlar da kentin gidişatını, kentin kaderini etkileyen önemli başlıklardan.

Belediyelerde kentle ilgili önemli mali sonuçlar doğuracak kararları alan organ encümenidir. Teknik birtakım ayrıntılar konusuna gelelim. Belediye seçimlerinde normal olarak adaylar belediye başkanlığına veya belediye meclis üyeliğine adaylıklarını seçim öncesinde ilan ederler. Öyle ilanlar görmüşümdür ki yakın çevremizde, Cebeci'de, Sıhhiye'de, ben Çankaya Belediyesi belediye encümenine adayım diye ilan vermiştir bazı adaylar. Belediye encümenine aday olunmaz. Onu belediye meclisi kendi içinden seçer. Ama kafasındaki beklenti belediye encümenine aday olduğu takdirde sizin söylediğiniz bu mali çıkar ilişkilerini hayata geçirmenin kolaylığına sahip olma isteğidir.

Profil böyle olunca, yani belediye meclis üyeliği profili belli meslek gruplarına hasredilince, bazı alanlarda çıkartılan kararlarda da parti farkı gözetmeksizin oydaşmanın yüksek olduğunu görüyoruz.

Biz bu konuda 1960'lı yıllarda, rahmetli Cevat Geray ile bir çalışma yapmışızdır. Türkiye Belediyeler Birliği, o zamanki adı Türk Belediyecilik Derneği tarafından yayınlanmıştır. Belediye meclislerinin üyeleri konusunda orada bu konuları biraz çözümlenmeye çalışmışızdır. Sizin söylediğiniz nokta çok önemlidir.

Onları ezberleyelim o halde. Evet hocam yine siz tabii Türkiye'de hem yerel yönetimlerde hem merkezi yönetimde görev yapan yöneticilere en çok eğitim veren hocasınız.

Onlardan biri diyelim.

Evet, alanın en değerli hocalarından birisiniz diyelim. Yerel ya da yerinden yönetim ile merkezi yönetim arasında Türkiye bağlamını bir arada düşündüğümüzde nasıl bir ilişki kurulabilir? Türkiye için hangisini daha fazla önelemek lazım? Bu konuda Türkiye'de pratikte sahada yaşanan problemler nelerdir? Yani birçok soru arka arkaya gelebilir belki ama bu konuda bugünden geriye doğru bir manzarayı değerlendirerek neler söylemek istersiniz?

Temel faktörler var. Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde merkezi yönetim mi, yerel yönetim mi, hangisi daha çok ağırlık taşımalı? Her ülkenin özelliklerine, tarihsel gelişmesine göre değişir bu. Türkiye'de anayasa; idare bir bütündür, der. Yerel yönetimler ve merkezi yönetim bir bütün oluşturup hizmetleri paylaşacaklardır. Hizmetleri nasıl paylaşacaklarının konu ayrıntıları kanunla gösterilir. Belediye kanunları, özel idare kanunları, köyler, bu kanunlardır. Böyledir ama yasal olarak, kâğıt üzerinde fiilen baktığınız zaman yasaların yerel yönetimlere vermiş olduğu yetki alanlarına bile devletin fiilen veya hukuka dayanarak yer yer müdahale ettiğini görüyorsunuz. Baştan beri bu her zaman böyledir. En yakın örneği, imar yetkilerine, planlama yetkilerine devletin karışmasıdır. Normal olarak imar kanunu, belediye kanunu, imar planlarının yapılmasını belediye meclislerine bırakıyor; ama Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının kuruluşundaki kanun hükmünde kararname çok geniş yetkiler veriyor. Bakanlığa ada ve parsel temeline varıncaya kadar, ayrıntılara girecek planları belediyelere sırf haber vererek, hatta bazen vermeyerek yapma yetkisine sahipse merkezi yönetim, bakanlık hatta bakanlık da olmayabilir TOKİ olabilir, belediyelerin özerkliğinden söz edilebilir mi?

Başka kurumlar da var.

Başka kurumlar da var. Devlet Demir Yolları gibi... Bunların hepsinin planlama yetkilisi var.

Kırka yakın kurum olduğu söyleniyor. İmar planlarına ya da kent planlarına müdahale edebilen.

Kültür ve Turizm Bakanlığı var mesela... yani şunu demek istiyorum, Türkiye'de fiilen veya hukuka dayalı olarak yerel yönetimlerin yetkilerini genişletme konusunda sanıldığı gibi bir esneklikleri yok. Bu neye bağlıdır? Merkezi yönetimin yerel demokrasiye bakışına bağlıdır. Merkezizetçilik hâlâ hakimdir. Osmanlı'dan bize gelen merkezizetçilik sanki

1850'lerden sonra değişmiş, yerelleşiyormuşuz gibi görünse de hâlâ ben Türkiye'deki belediyeçiliği yaşı 150'ye 160'a gelmiş olmasına rağmen emekleme çağındaki bir bebeğe benzetiyorum. Hâlâ da böyledir. Bunu makalelerde yazdım.

Türkiye'de uygulanan model Fransa modeli değil mi?

Fransa modeli, ama Fransızlar bunu zamanla demokratikleştirdiler. Özellikle Mitterrand döneminden sonra attıkları adımlarla. Fransa merkezîyetçidir ama Türkiye ile kıyas kabul etmez.

Yani kendi yaşadığı kentle ilgili karar alma arzusu ve yetkisi anladığımı kadarıyla orada var.

Çok eskiden bizim imar planları belediye meclisinden kabul edildikten sonra belirli bir tarihe kadar ki 1970'lerdir bunlar, kesinleşmesi için merkezi yönetimin onayına tâbi idi. 1985'teki imar planı bunu kaldırdı. Fakat onun yerine demin söylediğim gibi Bakanlığın direkt müdahale yetkileri getirilmiştir. Bu yanlıştır. Son zamanlarda belediyelerden birinin çıkardığı dergilerden birinde bu sizin sorduğunuz soruya benzer bir soru sordular. Yazdığım yazının başlığını Türkiye'de yerel demokrasiyi geliştirmek için yerel demokrasiyi merkezîyetçilik virüsünden kurtarmak gerekir biçiminde koydum.

Hocam hemen bağlantılı bir soruya geçmek istiyorum. Şehirde merkez ile yerel arasındaki ayrımı yaparken Türkiye'de merkezin daha baskın ve ağırlıklı olmasının nedenlerinden konuşacak olursak yerel katılım burada nasıl bir işlev görüyor? Yerel katılım meselesi söylediğiniz sorunları çözmeye bir altlık teşkil eder mi? Bu konuda söyleyecekleriniz belki okuyanlar ve karar alıcılar açısından ufuk açıcı olabilir. Bu konuda görüşlerinizi merak ediyorum.

Katılım demokrasinin özünde olan bir şeydir. Bazı arkadaşlarımız kitaplarına, makalelerine katılımcı demokrasi diye başlık atıyorlar. Ben onu yanlış buluyorum. Demokrasi zaten katılımı zorunlu kılan bir sistemdir. Yerel Temsil ve Katılım kitabımızda da bunu anlatmaya çalıştık. Bizim Belediye Kanunumuzda sadece tek bir örnek olarak mesela, imar planları konusunda halkı katılıma zorlayan bir kural var mıdır? Yoktur. Ama engel kurallar da yoktur. Yani imar planına hazırlık sürecinde pekâlâ belediye meclisi davet edebilir ilgili tarafları, meslek kuruluşlarını ve görüşlerini alabilir. Fakat maalesef bu fiilen yapılmıyor. Katılım çok gereklidir.

Ama katılıma yerel yönetimlerin önem verdiğini görmedik. Devletin ise zaten kendisini yerel yönetimin yerine koyarak yaptığı planlarda görüş aldığına hiç tanık olmadık şimdkiye kadar. Bu büyük bir eksikliktir. Demokrasinin kendi gelişme seyrine aykırı bir şeydir. Yani demokrasi gelişmemiş olduğu için yerel demokrasi de gelişmemiştir diyorum. Benim savunduğum tez budur. Demokrasi bütün kurallarıyla ve kurumlarıyla ülkede gelişecek ki yerel düzeyde de gelişmiş olsun. İnsanların demokrasiyi algılama, anlama şekillerine bağlıdır.

Kent konseyleri katılım meselesinde literatürde de çok tartışılan konulardan birisi fakat dediğiniz gibi her ne kadar yasal düzeyde kanallar açık olsa da aşağıdan yukarıya doğru bir basınç olmayınca o katılım kavramının yeterince hayatımıza kazandırılmadığı görülüyor.

Kent konseyini zikrettiniz. İyi niyetle getirilmiş bir kurum. Belediye Kanununa konuldu. İyi niyetli diyorum tabii çeşitli tarafların sivil toplum örgütlerinin katılımını sağlamak amacıyla. Fakat fiiliyatta baktığınız zaman birçok kentlerimizde kent konseyleri devletin veya belediyenin başkanının, Mimarlar Odası Başkanlarının, birtakım güçlü kişilerin güdümünde gidiyor. Pek çok yerde bunu gördüm. Birçok yerde var.

Bir de zorunlu da değil. Ankara'da mesela kent konseyi daha yeni kuruldu.

O yüzden kent konseyi kavramının arkasına soru işareti koyuyorum.

Kent konseyinin normalde profili aslında belediye meclislerinin profiliyle benzerlik teşkil etse belki o belediye meclislerinde yapılan tartışmalar yerel katılımı etkin bir şekilde karar organlarına ya da kararlara da yansıtıma zemin oluşturabilir.

Olabilir.

Kent hukuku dersleri de veriyorsunuz, bununla ilgili imar hukuku kitabınız var. Kent hukuku dediğimizde ne anlamalıyız? Türkiye'de işlenen kent suçları açısından neler söylenebilir?

Anayasamızın 2. Maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin temel nitelikleri arasında dört özellikten söz edilir. Sosyal devlet, hukuk devleti, demokratik devlet ve laik devlet bunlardan bir tanesi hukuk devletidir. Bütün adımların hukukun üstünlüğü kuralına bağlı olarak atılması lazımdır.

Hem devlette, hem yerel yönetimlerde. Devletin kendisi hukuk kurallarına her zaman bağlı olmak ihtiyacını hissetmiyorsa, hissetmemişse, bugün de olduğu gibi yerel yönetimlerden hukuk kurallarına uygun davranmalarını beklemek abartma olur, diye düşünüyorum. Bugüne kadar olan şey de budur. Bir bütünleşik yapı söz konusudur. Türkiye demokraside 1945'te çok partili demokratik düzene girdiği halde, bugüne kadar aradan geçen yıllar içerisinde aldığı mesafe, olmamız gereken noktaya maalesef bizi götürebilmiş değildir. Pekâlâ bir yerel yönetim diyebilir ki ben niçin kendimi hukuka bağlı adım atmak zorunda hissedeyim? Başımdakiler hukuka bağlı hareket etmiyorlar, derlerse bunlara vereceğiniz yanıt bulmakta zorluk çekersiniz.

Tabii birçok soru var sorulacak ama bu son dönemde konut meselesiyle ilgili alınan kararlar var. Konut meselesini çözmek için yakın zamanda alınan, ortaya koyulan projeler yeterli mi? Bunların birtakım handikapları var mı? O konuda düşüncelerimizi almak isteriz.

Gazetelerden gördüğümüz kadarıyla ayrıntısını bilmiyorum fakat Cumhuriyet tarihinin en büyük projesi olarak adlandırılan bir konut edinme projesinden söz ediliyor. Belli ön yatırımlar alınmak suretiyle 7 milyona yakın insanın başvurduğu söyleniyor. Tabii böyle bir adımın seçimlere 6 ay kala atılmış olmasının belli bir anlamı vardır diye düşünüyorum. Bu geçmiş yıllarda da olmuştur. 60 yıldan beri seçim öncelerinde bu türlü girişimler olmuştur. Fakat şunu söyleyeyim burada önemli olan konut sorununu çözmek için fakirliğin ortadan kaldırılmasıdır. Bütün Uluslararası Habitat Toplantılarında da öngörüldüğü gibi, en son 2016 yılında Kyoto'da olduğu gibi, fakirliği ortadan kaldırmadıkça da konut sorununu çözmek güçtür. Hem kiralık konut sorununu çözmekte zorlanırsınız, hem de insanları ev sahibi yapmakta zorlanırsınız. Türkiye öteden beri kişisel mülkiyetinde konut almaya önem veren, ailelerin de buna önem verdiği bir ülkedir. Tabii ki buna saygı duymak gerekir. Ancak kiralık konut mutlaka ön planda olmalıdır. 85 milyon nüfusu olan bir yerde düşük kiralık konutun piyasaya devlet ve özellikle yerel yönetimler tarafından sunulmasının gündemde olması gerekir diye düşünüyorum. Bu açıdan en büyük eksikliğimiz ve son kamuoyuna açıklanan projelerde de en büyük eksiklik dikkatimi çekti ki hiçbir şekilde kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olan konut kooperatiflerinin gündeme getirileceği, ön plana çıkarılmasını ifade eden bir işaret görmedim. Cumhuriyet döneminin en büyük projesi olarak ad-

landırılan bu proje yapılmak istenenin biraz abartılmış adıdır. 1930'lu yıllarda Saraçoğlu Mahallesinden başlayarak devlet memurlarına kiralık konut sağlamak için, lojman yapmak için Cumhuriyet döneminde önemli adımlar atılmıştır. Hem de o adımlar günün çok sınırlı imkanlarına karşın atılmıştır.

Kiralık konut ile ilgili meseleyi biraz daha açmak istiyorum hocam. Şu an kiralık konut meselesi neden gerekli ve nasıl alternatifler üzerinden gidilebilir? Kamudaki kritik meslekler mi kiralık konut üretmeli yoksa demografik olarak farklı kesimlere yönelik mi kiralık konut üretilmeli?

Lojman olabilir. Birincisi devletin lojman yapmasıdır. İkincisi, İngiltere'de olduğu gibi kiralık konut konusuna belediyelerin öncülük etmesidir. Bu son yol İngiltere'de uzun zamanlar denenmiştir. Fakat Margaret Thatcher döneminde o yoldan biraz sapmışlardı. Şimdi hâlâ sapmış bir durumdadırlar. Bizde bu gündeme gelebilir. Belediyeler çok. İstanbul Belediyesi ve 30 büyükşehir belediyesi kiralık konut konusunu gündemlerine alabilirler. Kooperatifçilikten de yararlanarak Ankara'da Batıkent modelinde olduğu gibi daha başka örneklerde olduğu gibi geliştirebilirler diye düşünüyorum.

Evet, teşekkür ediyorum hocam. Türkiye'de özellikle büyükşehirlerde İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirlerde gecekondulaşmanın da etkisiyle kentsel yaşam kalitesiyle ilgili çok önemli birtakım problemler oluştu. Bu süreçten sonra da bu kadar çok problemin içinden yaşam kalitesini öne çıkartacak şehirler üretmek de kolay bir şey değil. Ama umudu da tabi hepten kesmemek gerekiyor. Bu anlamda kentlerimizde yaşam kalitesini artıracak birtakım önlemler alınabilir mi? Bunun için büyük şehirlerde özellikle neler yapılabilir? Konut meselesi bunların en önemlilerinden bir tanesi belki ama onun dışında hem yönetim bağlamında hem sivil toplum bağlamında yaşam kalitesini artırıcı birtakım unsurlar bakımından...

Yaşam kalitesi çok geniş bir kavram. Bunun içinde konut edinmek kiralık olarak veya mülk sahibi olarak bunun yanı sıra kamusal alanlar, yeşil alanlar, parklar vesaire imar planlarıyla karşılanabilecek olan birtakım özellikler vardır. Bir de bunun çevre kalitesi var. Bu sadece yerel yönetimlerin altından kalkabilecekleri bir sorumluluk olmanın ötesine geçmiştir.

Devlet birtakım önlemleri almadıkça yaşam kalitesi itibariyle o insanları ideal koşullarda yaşatabilmek mümkün değildir. İklim değişikliği, sera gazları vesaire son zamanlarda çok sık söz edilen dirençli kent diye bir kavram ortaya atıldı. Neye direnç gösterecek kent, pek çok şeye gösterecek. Bunlar sayısız, bir tanesi iklim değişikliği mesela... Şunu demek istiyorum: sadece kent yönetimlerinin, belediyelerin, yerel yönetimlerin altından kalkamayacağı bir sorun olur bu. Devletle yerel yönetimler mutlak suretle el ele verilmelidir. Bu açıdan Türkiye'nin en büyük talihsizliği özellikle son zamanlarda merkezi yönetimin kendinden görmediği yerel yönetimlere hasmane diyebileceğim tavırlar içerisinde hareket etmesidir. Bundan daha büyük bir yanlış olamaz. Bu sadece kentsel yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemesi açısından değil başka olumsuz sonuçları da olan bir tavidir.

Pandemi sürecinde de bu görüldü.

Evet pandemi sürecinde de görüldü.

Peki bu bölgesel eşitlik meselesi ile çevre ve çevre kalitesi arasında nasıl bir ilişki kurabiliriz? Türkiye'nin neredeyse bütün birikimi İstanbul, Ankara ya da Marmara bölgesi kısmen Ege Bölgesi

O kadar da değil. Bu böyleydi fakat yakın bir geçmişte biraz değişme olmuştur. Mesela GAP İdaresi Başkanlığının kurulmasıyla Güneydoğu'da 11 il tarıma dayalı sanayiye öncelik verilmek suretiyle değişti. Ben on gün önce Batman'a gittim. Diyarbakır'daki toplantı için tam elli yıl önce rahmetli Aziz Nesin ile Batman'a gidip de Hasankeyf'te oturup kahve içmiştik. Oraya götürdüler beni, baktım kahve yok yerinde. Sular altında kalmış. Hasankeyf öbür tarafa taşınmış. Ancak Batman benim elli yıl önce gördüğüm Batman değil. Petrol çıkarılmasının sonucunda 1970'lerde 5/6 bin nüfuslu olan Batman bugün 500 bin nüfuslu bir kenttir. Değişiklik var. Sadece Batman'a özgü de değil. Gaziantep olsun, Şanlıurfa olsun... Ayşe-gül'le de beraber gittik. Bölgelerarası dengesizlikler konusunda biraz hafifleme vardır. Ama söylediğiniz gibi hâlâ Güneydoğu'ya ve Doğu'ya öncelik verilmesini zorunlu kılan az gelişmişlik örnekleri de vardır. Genel olarak sanayi kuruluşlarını orada yerleştirmek ve nüfusu istihdam olmalarını artıracak ve gelir ve katma değer yaratacak tesisler etrafında toplamayı gerektiren adımlar atmak zorunluluğu vardır.

Son birkaç soru daha sormak istiyorum. Sorular aklıma geldikçe bunu niye sormamışız dememek adına. Kır kent meselesine de biraz girmek gerekiyor sanırım. Türkiye’de kent sorunlarını çözmek için kır meselesi nerede duruyor? Kırla ilgili, köyle ilgili ne yapmak lazım? Yani sizin bulunduğunuz ve uzun süredir ders verdiğiniz bu bölüm aslında köy sosyolojisi üzerine de çok ciddi çalışmalar yapmış bir bölümdür. Fehmi Yavuz’dan Cevat Geraylara, size kadar birçok çalışma söz konusudur. Bu konudaki görüşlerinizi de merak ediyorum açıkçası hocam.

Bugün Türkiye'nin nüfusunun %93'ü kentlerde %7'si kırsal alanlarda kalmıştır. Bu yapay bir rakamdır. Büyükşehirlerdeki yanlış düzenlemenin sonucunda köylerin, beldelerin tüzel kişilikleri kaldırıldığı için bu rakam %93'e yükseldi. Ama olmasa dahi %80'lere yakın idi. Böyle olunca bazı önemli isimleri olan bilim insanları diyorlar ki, Türkiye’de köy kent farkı artık kalmamıştır. Türkiye kentleşti diyorlar. Bu da yanlıştır. Kırsal alan bir gerçektir. Ayşe Hocamızla yakında çıkacak Kırsal Gelişme Politikaları kitabımızda¹ bu konular çok ayrıntılı bir şekilde ele alındı kitabımızda. Tarım ve kırsal alan bir sosyolojik vakadır, ekonomik vakadır. Dolayısıyla tarımın verimliliğini düşürecek adımların atılmasından kaçınılması gerekir diye düşünüyorum. O kadar ki birçok batı ülkelerinde bildiğiniz gibi tarım artık kentlere kaymıştır. Kentlerin içinde kentsel tarım etkinlikleri yapılıyor. Böyle olduğuna göre ihmal edilebilecek bir durum değildir karşı karşıya bulunduğumuz sorun. Devlet düzeyinde Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı gibi ilgili bütün bakanlıkların el ele vererek, tarımı nasıl ayakta tutarız, yani yitip gitmesini nasıl önleriz diye bunların önlemlerini almaları gerekiyor. Bu konuda yerel yönetimlere de görev düşüyorsa onlardan da yapmaları gerekenleri istemeliyiz.

Son olarak sizin kent ütopyanız nedir diye sormak istiyorum. Sizin de mutlaka bir kent ütopyanız vardır. Biz bir kısmını daha iyi yaşanabilir şehirler bağlamı içerisinde sizden okuyoruz, biliyoruz, dinliyoruz fakat genel hatlarıyla son bir soru olarak bunu sorayım.

Türkiye’de bu konudaki düşüncelerimi çok takdir ettiğim bir dergi çıkıyor. İdealkent diye bir dergi, ancak onların yayınlarını okuyarak sonuca varabileceğim. Okuduktan sonra size de söylerim.

¹ Keleş, R. Mengi, A. (2022). *Türkiye’de kırsal kalkınma politikaları*. Ankara: İmge Yayınları

Estağfurullah. Çok teşekkür ediyoruz.

Hocam son olarak Ernst Reuter ve Cevat Hoca ile ilgili de bir şeyler söylemek ister misiniz?

Reuter ile ilgili kitaplarımız var. Rahmetli Reuter biliyorsunuz bu Enstitünün kurucusudur. Kent konusu yani ideal olarak kenti çağdaş bir kent yapabilmek için planlı hareket etmek zorunluluğu vardır. Kentlerin gelişmesini plana bağlamanın ardındaki temel neden sınırlı olan kaynağın rasyonel kullanılmasıdır ve bu kaynak da topraktır. Reuter 'in sürekli olarak kitaplarında ve derslerinde söylediği yazdığı şey şudur; kentin toprağı rasyonel kullanılmalı, elden çıkarılmamalıdır. Belediye olsun, devlet olsun... bizim son zamanlarda rastladığımız şey bunun tam tersidir. İlanlar var. Devlet Hazine topraklarını satıyor. Bundan daha büyük bir yanlış olmaz. Yani ideal kente vereceğimiz modern çağdaş biçimin esası ve dayanması gereken temel değer topraktır. Toprağın rasyonel kullanılmamasından dolayı Türk kentlerinin birçoğı bugün yaşanılmaz hale gelmiştir. Bu konuda Reuter'in olsun, Fehmi Yavuz'un olsun birkaç cilt kitabı vardır. Rahmetli arkadaşım Cevat Geray ile ders kitaplarımızda hep bu konuyu vurgulamışızdır. Ayşegül Hoca ile olan çalışmalarımızda olsun ders kitaplarımızda, İmar Hukuku olsun, Kent Hukuku olsun hep bu tezleri işlemeye çalışmışızdır.

Çok teşekkür ediyorum hocam. Ruşen Keleş Özel sayışı umarım beğeneceğiniz bir sayı olur.